

Педагогічні умови формування соціально здорової особистості

Стаття присвячена проблемі формування соціально здорової особистості. Розглядаються педагогічні умови, що сприяють соціальному здоров'ю дітей: формування основ гармонійного світосприймання, гуманізація навчально-виховного середовища, розвиток творчого потенціалу особистості, формування системи соціально значущих знань.

Ключові слова: соціальне здоров'я, гармонізація, гармонійне світосприймання, гуманізація, соціально значущі уміння, навички.

Головна мета сучасного педагога – це виховати високорозвинених, культурних, здорових, творчих особистостей, але сучасна освіта характеризується безліччю проблем, що негативно впливають на реалізацію зазначеного завдання: перенавантаження дітей, низька якість викладання, недостатність матеріально-технічних ресурсів та основна проблема, наслідки якої важко подолати – це порушення фізичного, психічного, соціального здоров'я особистості.

Поняття «соціальне здоров'я» досліджується у різних аспектах: медичному, психолого-педагогічному, соціально-педагогічному.

Медицина розуміє це поняття як стан живого організму, при якому організм у цілому та усі його органи здатні повністю виконувати свої функції; відсутність хвороб[9, с.13].

У психолого-педагогічному значенні поняття «соціальне здоров'я» розуміється як моральна стійкість, адекватна оцінка свого «Я», самовизначеність особистості, наявність оптимальних для розвитку соціальних умов мікро- і макросередовища (сім'ї, класа, школи, соціальної групи тощо) [1, с.68].

У соціально-педагогічному аспекті – це оптимальні, адекватні умови соціального середовища, що перешкоджають виникненню соціально зумовлених захворювань, соціальної дезадаптації та, які визначають стан соціального

імунітету, гармонійного розвитку особистості в соціальній структурі суспільства [2, с.44].

Сучасні науковці умовно виділяють декілька груп людей відповідно до рівня соціального здоров'я:

- група людей, які притримуються норм людської моралі, для них є неможливим скоєння злочинів, правопорушень, нанесення шкоди іншим людям. Ця група соціально здорових людей характеризується толерантністю, творчістю, високим професіоналізмом тощо;

- соціально конформна група людей, які некритично сприймають правові та моральні норми суспільства та виявляють схильність до соціальних хвороб;

- група людей, основна мета яких досягти значних успіхів у професійній діяльності, прагнення зайняти високі посади, знайомство з впливовими особами. Якщо виникає соціальна фрустрація, можуть знайти задоволення у вживанні психотропних речовин та у приниженні інших людей;

- особи, які орієнтуються на систему цінностей протилежну діючій у суспільстві. Для них є характерною протиправна поведінка;

- група людей, які досягли визнання у суспільстві або державі і в результаті чого втратили можливість співчувати, розуміти інших; не виявляють інтерес до державних процесів. Єдине прагнення – зміцнити власне положення та зберегти свій соціальний статус [2].

Сучасна «Школа здоров'я» як освітня модель робить акцент на медичні аспекти даної проблеми, звертає увагу в основному на фізичне здоров'я дітей. Між тим проблема соціального здоров'я є найактуальнішою в суспільстві, так як з кожним роком зростає кількість дитячих правопорушень, спостерігається відторгнення молоддю норм суспільної моралі та загальнолюдських цінностей, формується думка, що людина, яка характеризується інтелігентністю, порядністю, не має можливостей для досягнення успіхів у сучасному суспільстві. Вирішення зазначених проблем доцільно починати, перш за все, з удосконалення системи освіти, як на матеріально-економічному рівні, так і на морально-психологічному. Тобто батьки, вихователі, учителі повинні спрямовувати свої зусилля на

виховання дітей, які б свідомо приймали і виконували норми суспільної моралі, характеризувалися толерантністю, чуйністю та для яких би інтелігентність була нормою життя, тобто соціально здорових особистостей.

Виховання зазначених якостей доцільно розпочинати з дошкільного дитинства, коли тільки починають закладатися основи світосприймання, світорозуміння, світовідчуття. Ефективність формування соціально здорової особистості залежить від внутрішньої гармонії, від гармонійного сприйняття світу.

Гармонія, гармонійність (у перекладі з грецької мови означає – злагодженість, зв'язок, стрункість) – внутрішня і зовнішня упорядкованість, узгодженість, цілісність явищ і процесів [12, с.63].

Процес формування основ гармонійного світосприймання передбачає створення навчально-пізнавального середовища, в якому б дитина, незалежно від характеру, здібностей, зовнішньої привабливості, матеріального статку і соціального статусу батьків, мала б право не просто на життя , а на щасливе життя, реалізацію мрій і фантазій, самовдосконалення [9, с.3].

Видатний швейцарський педагог Й. Песталоцці так розумів процес створення пізнавально-активного середовища: „Кожна школа має стати закладом, в якому у повній гармонії з духом і сутністю сімейного життя виховується любов, доброзичливість, дух товариськості, дитяча невинність і вдячна довірлива приязність” [11, с.165].

Створенню приємної та радісної атмосфери навчання велику увагу приділяв Я.А. Коменський, як необхідній умові діяльності вчителя. Він зазначав, що кожен, хто навчає, може бути корисним тоді, „коли він одночасно і радує” [6, с.586].

Проблемою створення навчально-пізнавального середовища займалися такі вчені, як Р. Артур, М. Джейм, М. Ковін, А.Л. Фармер, Л. Фрімен. Висунута ними концепція „шкільного щастя” зумовлена потребою вироблення у дітей стійкого комфортного самопочуття. Вона включає кодекс поведінки, прав і обов'язків учнів:

- діти мають право безпечно гратися, ніхто не повинен боятися грубого ставлення до себе;
- ти повинен відчувати себе у безпеці під час ігор, триматися у безпечних місцях;
- деякі речі не можна використовувати у школі: скляні пляшки, сірники, зброю...
- ти відчуватимеш себе здоровим і щасливим, якщо будеш чистим;
- діти мають вчитись без зауважень, тому будь уважним і слухай вчителя [7, с.27-28].

Характерна особливість формування основ гармонійного світосприймання, яке забезпечується створенням пізнавально-активного середовища – це те, що воно є антитезою виховання страхом. Це переконливо довели у своїх дослідженнях видатні учені П. Каптерев та Я. Чепіга. Вони зазначали, що жодне почуття не шкодить так фізичному і моральному розвитку, як почуття страху. За правильних умов виховання у дітей формується узагальнене емоційно-ціннісне ставлення до себе, яке можна назвати самозакоханістю. Це створює сприятливі умови розвитку дитини як особистості, її творчого потенціалу, умінь, здібностей, навичок.

Особливе значення для формування соціально здорової особистості, має розвиток її творчого потенціалу. Видатний психолог А.М. Лук, розкриваючи особливості творчого процесу людини, виділив групу основних почуттів, які заважають розвитку творчої уяви та здібностей людини.

Найголовніший ворог творчості – страх. Боязкість невдачі сковує уяву та ініціативу. Другий ворог творчості – завищена самокритичність. Занижена самооцінка може призвести до творчої невизначеності. Третя причина, яка заважає розвитку творчості – це лінощі. Коли людина бажає щось зробити, вона неодмінно повинна почати [8, с.70].

Найскладнішою у процесі реформування освіти є проблема подолання рецидивів виховання примусом і страхом, створення гуманних взаємостосунків між вихованцями і вихователем. Гуманізація освіти, на думку С. Гончаренка, Ю. Мальованого, покликана створити відповідні умови для розкриття здібностей

особистості, задоволення її потреб в інтелектуальному, духовному, моральному й фізичному розвитку. Головна суть гуманізації освіти – її орієнтація на формування переконань особистості (наукова картина світу, світогляд, національний менталітет) і здатності до їх реалізації [5].

Наступною педагогічною умовою формування соціально здорової особистості є певна база наукових та повсякденних знань, які б допомагали особистості орієнтуватись у суспільстві, на основі яких би формувались уміння розпізнавати сутність явищ і висловлювати своє ставлення до нього, а також вміння логічно, послідовно обґрунтовувати та відстоювати свою позицію, виховувались уміння знаходити в будь-яких явищах навколишнього середовища позитивні сторони [3, с.74].

У широкому розумінні слова знання – це результат суспільно-історичного пізнання, результат суспільно-історичної практики людства. Знання – це цілісна і систематизована сукупність наукових понять про закономірності природи, суспільства, мислення і способи діяльності, яка накопичена людством у процесі активної перетворюючої діяльності і перевірена практикою та спрямована на подальше пізнання об'єктивного світу. У вузькому розумінні слова – знання – це результат переробки і засвоєння інформації [10 с.37;].

Дослідження О.В. Запорожця, М.М. Поддякова, П.Г. Саморукової та інших виявили, що найбільш високого рівня розвитку дитини можна досягти в тому випадку, якщо давати дітям не роздрібнені повідомлення, а систематизований обсяг знань, які відображають суттєві взаємозв'язки в тому чи іншому виді діяльності.

Видатний педагог К.Д. Ушинський зазначав, що на кожному віковому етапі, починаючи з наймолодшого, дитина повинна мати своє цілісне світоспоглядання, що доступне її вікові. Дослідження вітчизняного психолога Л.В. Бондаренко показали, що особистість та її світоспоглядання проходять певні етапи розвитку. У більш ранньому віці – це дошкільне дитинство (0-7 років) – починає формуватися світосприйняття, світовідчуття особистості. У дошкільний і початковий шкільний періоди домінує емоційне, інтуїтивне сприйняття світу. У

підлітковому віці на основі подальшого розвитку домінує процес світорозуміння [4, с.70].

Засвоєння систематизованих знань розвиває у дитини вміння вищлюювати основні сторони дійсності та пов'язувати їх у цілісні знання про світ, створює передумови для формування цілісної картини світу та оволодіння такими формами теоретичного мислення, які особливо цінні при сучасних вимогах до процесу навчання.

Підсумовуючи викладене, можна виділити основні педагогічні умови, від яких залежить соціальне здоров'я особистості: формування основ гармонійного світосприймання, гуманізація навчально-виховного середовища, розвиток творчого потенціалу особистості, формування системи соціально значущих знань, враховуючи вікові етапи розвитку та можливості для світоспоглядання

Література:

1. Баландин М.Ю., Генералов В.С. Функциональные резервы здоровья как показатель двигательной активности школьников // Материалы межрегиональной научно-практической конференции «Физическое воспитание населения – реалии , проблемы и перспективы». – Рязань 2007. – С. 67-69.
2. Баландин М.Ю., Ериков В.М. Анализ факторов, влияющих на физическое и психическое здоровье школьников в переходном возрасте // Материалы IV Всероссийской научно-практической конференции «Физическая культура , спорт и здоровье студенческой молодежи в современных условиях». – Тула, 2008. – С. 43-45.
3. Батенин С.С. Критерии прогресса личности. – М.: Наука, 1988. – С. 93-100.
4. Бондаренко Л.В. Я – мир (Механизмы и этапы формирования мировоззрения личности). – К.: Вища шк., 1990. – 132 с.
5. Гончаренко С.У., Мальований Ю.І. Соціально-педагогічні проблеми розбудови української школи // Рідна школа. – К.: Освіта. – 1993. - № 4. - С. 51-56
6. Коменский Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. т. 1.-М.: Педагогіка, 1982.-630с.

7. Лещенко М.П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання.-К., -1995.-174с.
8. Лук А.Н. Психология творчества. – М.: Наука, 1978. – 128 с.
9. Материалы для подготовки и квалификационной аттестации по специальности «Общественное здоровье и здравоохранение». Учебн. Посб. / Под ред. В.С. Лучкевича, И.В. Полякова.- С.-Петербург, 2005.- 53 с.
10. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих учб. закладів. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
11. Песталоцци Й. Памятная записка о семинаре в Кантоне // Избр. Пед. Соч. в 2-х т.-Т.2.-385с.
12. Український педагогічний словник / За ред. С.Гончаренка. – К.: Либідь, 1997. – 373 с.

В статье рассматривается проблема формирования социально здоровой личности. Выделяются педагогические условия, которые благоприятствуют социальному здоров'ю дітей: формування основ гармонічного сприйняття, гуманізація навчально-виховного процесу, розвиток творчого потенціалу особистості, формування системи соціально необхідних знань.

Ключевые слова: социальное здоровье, гармонизация, формирование основ гармонического восприятия, гуманизация, социально необходимые знания и умения.

The problem of forming of social-healthy personality is examined in this article. The pedagogical conditions which are further the social health of children are accentuated: a forming of the harmonic apprehension bases, the humanization of educational process, the development of creative potential of the personality, a forming of the system of social necessary knowledge and skills.

Key words: the social health, harmonization, a forming of the harmonic apprehension bases, humanization, social necessary knowledge and skills.

(Сайко Наталія Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної і корекційної педагогіки, Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка)